

ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJIGA EGA BO'LGAN BOLALARGA TIBBIY-PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK MASLAHATLAR HAMDA YONDOSHUVLAR

Po'latxo'jayeva M.R.
Alfraganus universiteti dotsenti

Tayanch so'zlar: kasallikning etiologiyasi, kasallikning patogenezi, kasallikning klinik shakllari, neyropsixologik kasalliklari reabilitatsiya, kasalliklarning rivojlanish mexanizmlari, abilitatsiya, fizioterapiya, nevrologik va ruhiy kasalliklar, davolovchi jismoniy mashqlar.

Ключевые слова: клинические формы заболевания, течение заболевания, нейropsychология, этиология, патогенез, лфк, физиотерапия, реабилитация, психо-неврологические симптомы, абилитация, механизм развития болезни.

Key words: etiology, pathogenesis, lfk, physiotherapy, rehabilitation, abilities, mechanism is explanation, social adaptation, social mobility, social norms, adaptation functions, adaptation structure, classification of social adaptation.

Резюме:

Mazkur maqolada oiladagi bemor-nogiron farzandi bo'lgan ota-onalarning, bola atrofidagi yaqinlari va u bilan muloqat qirishuvchi mutaxassislarning o'zaro aloqalari munosabatlarining o'ziga xos muammo va yutuqlari haqida fikr mulohazalar yuritilgan. Shuningdek, bemor - nogiron bolaning ijtimoiy moslashuvi haqida muallifning umumiy xulosalari keltirilgan.

Резюме:

В данной статье анализируются сущность и значение между педагогом-дефектологом и врачом в процессе их совместной работы устанавливаются определенные взаимоотношения. Они основываются на общих позициях при обследовании, лечении и медико-педагогической коррекции тех или иных отклонений в развитии. Важно, чтобы врач и спец.педагог понимали друг друга и действовали вполне согласованно.

Summary:

This article contains feedback on the specific problems and achievements of parents, who are the patient's patients with disabilities and the relationship with the child's dialogue and communication relations with him. The patient also brings the general conclusions of the author about the social adaptation of the child.

Oiladagi bemor bola ota-onadan va boshqa yaqin qarindoshlardan katta e'tibor talab qiladi. Ota-onalar o'z farzandlarining kasalligi tufayli chuqur jarohat olishadi. Ko'pincha, shuning uchun ular faol ijtimoiy faoliyatdan chetlashtiriladi. Ularning butun ichki hayoti endi bemor bolaga qaratilgan. Kasalliklarning

rivojlanish mexanizmlari haqidagi noto‘g‘ri tushunchalar, qarashlar ota-onalarda bolaning bemor va nogiron bo‘lib tug‘ilganligi uchun aybdorlik hissini uyg‘otishi mumkin.

Ba’zida er-xotinlar bir-birlarini kasal bolaning tug‘ilishi yoki unda kasallikning rivojlanishi uchun ayiblashni boshlaydilar, nazoratsizlik, befarqlik uchun bir-birlarini qoralaydilar.

Ayniqsa, bolaning jiddiy nuqsonlar bilan tug‘ilgani, oilada qiyin vaziyat yuzaga keltiradi. [1]

Onaning psixologiyasi sezilarli darajada o‘zgarishi mumkin. Natijada, ba’zida oilada qiyin, keskin munosabatlar paydo bo‘ladi. shuning uchun bunday vaziyatda bemorning ota-onasi va qarindoshlari bilan muloqot qilishda ular katta xushmuomalalik va sabr-toqatni namoyon etishlari kerak.

Oiladagi holatda bemor bolaning ota-onasi va yaqinlarining tushkunlik g‘azabidan, haqoratga guvoh bo‘lishga to‘g‘ri keladi.

Nogiron farzand ota-ona rug‘iyatini tushunish, ularning muammolarini o‘rganish, ularning kechinmalariga hamdard bo‘lish kerak.

Biroq, bu ularning yo‘l-yo‘riqlariga ergashish, hamma narsada ular bilan kelishishni anglatmaydi.

Bemor bolaning ota-ona va qarindoshlari bilan suhbatda har doim bir amalga rioya qilish talab etiladi ya’ni, nima aytishni, kimga aytishni va sizni qanday tushunishni unutmang.

Shu sababli oilada ruhiy holatni yaxshilash maqsadida bolaning nuqson darajasini inobatga olib, uni maxsus muassasa ta’limiga o‘tkazish masalasi maslahati berilishi lozim. Bunday sharoit balki atrofdegilar uchun insoniy mafkuraga to‘g‘ri kelmas lekin, bu sharoit ota-onalarni doimiy ruhiy jarohatlardan xalos qilishni anglatadi, oilaviy hayot normal holatga qaytishini, ota-onaning odatiy ijtimoiy faoliyatiga va oiladagi sog‘lom farzandlariga tegishli e’tiborda bo‘lishlarini anglatadi. [1,2,3]

Oiladagi bemor yoki nogiron farzand, aslida ko‘p e’tibor, sevgi, mehrga berilgan. Ko‘pincha, ota-onasi uni haddan tashqari himoya qiladi, unga kasal ekanligini singdiradi, uning o‘yin-kulgiga, bolalar bilan muloqot qilishga yo‘l qo‘ymaydi.

Bu albatta, bolaning ruhiy xolati va xarakterining salbiy rivojlanishiga ta’sir qiladi. Bunday bolalar ko‘pincha xudbin bo‘lib o‘sadilar. Ularning ko‘pchiligi psixopatologik xarakter xususiyatlarini rivojlantiradi va mustahkamlaydi. Bu «haddan tashqari himoyalani» ning o‘ziga xos sindromlarini yaratadi. Bunday hollarda defektolog-o‘qituvchi, ota-onalarga ularning yondoshish tartibi, tarbiyasi, xatti-harakatlarining noto‘g‘riligini tushuntirishi kerak. [5,6]

Bemor va nogiron farzandning ota-onasi muammosi juda murakkab. Buning uchun oilaning madaniy, ma'naviy, moddiy ahvolini hisobga olgan holda va, albatta, psixolog, nevropatolog va o'qituvchi bilan hamkorlikda hal qilinishi kerak.

Tibbiy -pedagogik xodim – bemor.

Davolash- profilaktika va ixtisoslashtirilgan muassasalarida faoliyat ko'rsatuvchi pedagog-defektologlarning bolalarga yaqindan yondoshuvi bolaning shu muassasaga ko'nikishida va sharoitni o'zlashtirishi uchun zarur, ularning ota-onalari va yaqinlari bilan aloqasi yo'qligi sharoitida bolalarning ruhiy tushgunlik xolatini oldini olish uchun alohida g'amxo'rlik ko'rsatishlari juda muhimdir. [2]

Nevrologik va ruhiy kasalliklari bo'lgan bolalarni ota-onalardan (maxsus muassasada, davolash muassasasida) ajralgan sharoitda bo'lishlarini va bu ularga keskin salbiy ta'sir etishi, bu esa ularni yig'loqi, injiq, agressiv, ko'pincha ovqat eyishni rad etish kabi xolatlarini keltirib chiqaradi.

Bunday xolatda tibbiy xodim, defektolog-pedagog bolaga nisbatan sezgir, ehtiyotkor, mehribon bo'lishni talab etadi. Qo'pollik, hayqiriq, jazoga yo'l qo'yib bo'lmaydi. Tibbiy xodimlar va o'qituvchilar bolalar uchun mehribon ona vazfasida bo'lishi kerak. Bu ayni paytda qiyin va olijanob vazifadir. Bola uchun unga nisbatan mehrli munosabatni his qilish juda muhim: bu holda u o'qituvchi, shifokor, hamshira, enagaga moyil bo'ladi. Kasal bola bilan to'g'ri yo'lga qo'yilgan aloqa u bilan olib boriladigan tibbiy-pedagogik ish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Maxsus muassasalarda olib boriladigan tibbiy-pedagogik tadbirlar bolalarning yoshini hisobga olgan holda rejalashtiriladi. O'spirin yoshdagi neyropsixologik buzilishlariga ega bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan ishlar ancha murakkab bo'lib, ulardagi qo'polliklik, agressivlik, tajang, qo'rs xarakter o'zgarishlari tibbiy-pedagogik va psixologik yondoshuvlarni va har turdagi aloqalarni murakkablashishtiradi. [6]

Lekin, bu bolalar bilan aloqa o'rnatish kerak. Buning uchun barcha xodimlar ularga nisbatan sezgir, xushmuomalalik va e'tiborli bo'lishingiz kerak. Qo'pollik qilinishi mumkin emas. Maxsus muassasaning tibbiy xodimlari, defektolog va pedagoglar va boshqa xodimlari katta vazminlik va ma'naviy saxiylik ko'rsatishlari kerak.

Tibbiy xodim va defektolog pedagog munosabatlari.

Tibbiy deontologiyaning muhim sharti shifokorlar, defektolog - o'qituvchi va boshqa xodimlar o'rtasidagi to'g'ri munosabatlardir. Shifokorning shaxsiyati, u hayotda qanday bo'lishi kerakligi haqida qadimgi falsafiy xind tibbiyotining Ayurveda asarida, juda chuqur falsafiy ma'noga ega bo'lgan gaplar aytilgan:

“... hayotda va xatti-harakatlaringizda kamtar bo‘ling, o‘z bilimingizni yuqori baholamang, ko‘z-ko‘z qilmang va boshqalar sizdan kam bilishini ta’kidlamang - nutqingiz to‘g‘ri, xalol va vazmin bo‘lsin”. [3]

Defektolog-pedagog va shifokor o‘rtasida ma’lum munosabatlar, ularning birgalikdagi faoliyati jarayonida o‘rnatiladi. Bemorni tekshirish jarayonida shifokor tashxis qo‘yadi, patologik jarayonning mohiyatini aniqlaydi va nuqsonni tuzatish yo‘llarini belgilaydi. Keyin u tegishli davolanishni buyuradi. Tibbiy xodim va defektolog-pedagog patologik jarayonning mohiyatini, u yoki bu nuqsonni tuzatish imkoniyatini tushuntiradi, keyin ular birgalikda ushbu nuqsonni pedagogik korreksion ish rejasini ishlab chiqadilar.

Defektolog-pedagogning ishi bolaning nevrologik va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda nevropatolog yoki psixiatr tavsiyalariga asoslanishi kerak. Fikr almashish jarayonida shifokor va o‘qituvchi-defektolog pedagogik mashg‘ulotlar va davolash tadbirlarining umumiy dasturini ishlab chiqadilar. Bolani birgalikda tekshirish vaqtida uning potensial imkoniyatlari aniqlanadi. Shifokor va o‘qituvchi-defektolog pedagogik va terapevtik ta’sirlarning yakuniy natijasini taxmin qiladilar, birgalikda davolash rejasini va mashg‘ulotlarning o‘zlashtirish darajalarini aniqlaydilar. Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning tashxislanishida, davolash ishlarida va olib boriladigan chora-tadbirlarda umumiy fikrlar xamjihatligi, yondoshuvlar tibbiy xodim va pedagog munosabati va faoliyatini jiplashuviga bu esa, bemor- nogiron bolaning salomatligiga, ta’lim tarbiyasi va ijtimoiy yondoshuviga ijobiy ta’sir etadi. Bunday holda, ular bemorga ko‘proq foyda keltiradi.

Defektolog-pedagog shifokorga bolaning ta’lim va tarbiya davrida aniqlagan patologik xususiyatlari haqida xabar berishi kerak. Natijada, shifokor o‘z vaqtida tegishli tibbiy choralarni ko‘rib chiqadi.

Shifokor va o‘qituvchi-defektolog vaqti-vaqti bilan tibbiy va pedagogik ta’sirlarning natijalarini muhokama qilishlari, u yoki bu amalga oshirilgan faoliyatni o‘zgartirishlari, davolash va pedagogik yondoshuvlarning yangi usullarini joriy etishlari kerak. Defektolog-pedagog bemorning salomatligi darajasi va xatti-harakatlaridagi barcha o‘zgarishlar haqida darhol shifokorni xabardor qilishi kerak.

Shifokor, o‘qituvchi-defektolog va hamshiralar

Shifokor, o‘qituvchi-defektolog va hamshiralar o‘rtasida to‘g‘ri munosabatlarni o‘rnatish bemor bola foydasi uchun xizmat qilishi kerak va muhimdir. Shifokor va o‘qituvchi-defektolog bemorni ko‘radi va ish vaqtida u bilan shug‘ullanadi. Qolgan vaqtlarda bemor o‘rta va kichik tibbiyot xodimlarining qaramog‘ida bo‘lib, ular kasallarni parvarish qilish va kuzatish, davolash choralari va bemorlarning

bo'sh vaqtini tashkil etish uchun javobgardir. Hamshiralar va kichik tibbiyot xodimlarining bemorlarga nisbatan sezgir, e'tiborli, g'amxo'r munosabatda bo'lishini ta'minlash kerak. Bemor bola bilan munosabat o'rnatishda qo'pollik yoki baqir-chaqir qilib bo'lmaydi. Ushbu talabning buzilishi og'ir nevrozlarning rivojlanishiga, aqliy moslashuvga olib kelishi mumkin.

Shifokor, defektolog, o'rta va kichik tibbiyot xodimlari bilan birgalikda terapevtik, hissiy jihatdan ijobiy muhit yaratishi kerak. Bu terapevtik va pedagogik ta'sirlarni mustahkamlash uchun juda muhimdir. Bolalar, ayniqsa maktabgacha yoshdagi bolalar bilan, xodimlar hissiy jihatdan ijobiy ohangda muloqot qilishlari kerak. Shifokor, defektolog o'rta va kichik tibbiyot xodimlarini doimiy ravishda ushbu malakaga o'rgatishlari shart. Hamshiralar va enagalar doimo bolalar bilan muloqot qilishlari, ular bilan gaplashishlari kerak. Bu nafaqat katta insoniy, balki terapevtik ahamiyatga ega, chunki bolalar ko'pincha onalari va boshqa yaqin qarindoshlari bilan aloqa yetishmasligidan aziyat chekishadi. Aloqa yetishmovchiligi bolaning rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi. Shu sababli tibbiy-pedagogik ishning bir qismi hamshiralar xodimlariga topshirilishi kerak, bu jarayon, masalan, guruhli fizioterapiya mashqlarida yoki fizioterapiya muolajalarida bola bilan muloqotlarning turli ko'rinishlari rivojlanadi bolaning o'ziga va atrofdagilarga bo'lgan ishonchi va yondoshuvi ijobiy ta'sir etadi. Biz so'z boyligini to'ldirish va to'g'ri talaffuzni o'rganish haqida g'amxo'rlik qilishimiz kerak. Vrach va o'qituvchi-defektolog bu borada o'rta va kichik kadrlarni doimiy ravishda tayyorlashi kerak. [4,5,6,7]

Hamshiralar va enagalar so'zlashuv nutqida «moron», «oligofrenik», «spastik», «organik», «epileptik» kabi jarangli so'zlarni ishlatmasliklarini ta'minlash kerak. Bu bemorda og'ir ruhiy holatlarga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, bola ko'rsatilgan davolanishning samaradorligiga ishonchini yo'qotishi mumkin.

Shifokorlar va ta'lim defektologlari o'rta va kichik xodimlarga nutq madaniyatini o'rgatishlari kerak. Shuningdek, hamshiralar, agar ular prognostik jihatdan noqulay bo'lsa, bemorlarga yoki ularning qarindoshlariga tashxislarni etkazmasliklarini ta'minlash kerak. Shifokor va o'qituvchi-defektolog bemorlarda tuzalib ketishiga ishonch hosil qilishlari va opa-singil yoki enaga ularning birgalikdagi ishlariga dissonans olib kelmasligiga ishonch hosil qilishlari kerak. Kichik va hamshiralar bemorning ota-onasiga yoki qarindoshlariga keraksiz narsalarni aytmasligi yoki shifokor va o'qituvchi-defektologning harakatlarini shubha bilan muhokama qilmasligi kerak. Shifokor, o'qituvchi-defektolog, hamshira va kichik tibbiyot xodimlarining aniq, kelishilgan harakatlariga erishish kerak.

Shifokor va o'qituvchi-defektologning bemorning ota-onasi va qarindoshlari bilan munosabatlari muammosi ancha murakkab. Ko'pincha bemorning ota-onasi va qarindoshlari shifokor va o'qituvchiga asossiz katta umid bog'laydilar va «zamonaviy tibbiyot hamma narsani qila oladi» deb o'ylashadi. Ba'zida bolaning kasalligidan jabrlangan ota-onalar maxsus muassasalarda o'tkaziladigan tibbiy va tarbiyaviy tadbirlarning samaradorligiga ishonmaydilar va shifokor va defektolog-pedagog bilan ziddiyatga kirishadilar. Ba'zi hollarda bemorning ota-onasi yoki qarindoshlari shifokor va o'qituvchiga barcha parvarish, davolanish va bemorlarni keyingi faoliyatini ishonib topshiradilar.

Shifokor va o'qituvchi-defektolog bemorning ota-onasiga yoki boshqa qarindoshlariga uyda ma'lum terapevtik va pedagogik tadbirlarni ham amalga oshirishi mumkinligini tushuntirishlari kerak. Uyda sharoitida massaj, jismoniy mashqlar terapiyasi, maxsus nutq terapiyasi va boshqa faoliyat turlarini o'tkazishingiz mumkin. Ota-onalar yoki qarindoshlar tegishli davolash va korreksion choralarini ko'rish uchun o'qitilishi kerakligini ogohlantirish kerak. Ota-onalar bolaning neyropsixologik kasalliklarini bartaraf etishni uyda davom ettirish kerakligiga ishonitirish kerak. [5,6]

Kasalxona, sanatoriy yoki maxsus muassasada ota-onalar uchun o'quv kurslari tashkil etish maqsadga muvofiqdir, bu yerda shifokor va o'qituvchi-defektolog ota-onalarga tibbiy-pedagogik korreksion usullarini o'rgatishi mumkin.

Ijtimoiy va mehnat rehabilitatsiyasi va qayta moslashuv katta ahamiyatga ega. Bunda shifokor va o'qituvchi-defektolog muhim rol o'ynashi kerak. Harakat, aqliy va nutq nuqsonlari bo'lgan ko'plab bemorlar oila davrasida, maktabda, internatda yaxshi moslashishi mumkin. Ko'pchilik ijtimoiy foydali mehnat bilan shug'ullanishga qodir.

Shuni esda tutish kerakki, shifokorlar, o'qituvchilar-defektologlar va barcha xodimlar faoliyatining yakuniy maqsadi bemorning ijtimoiy moslashuvidir. Bemor o'zini jamiyatga kerakli shaxs sifatida his qilishi kerak. Bola o'zining ortiqcha odam emasligiga va boshqalar bilan birga jamiyatga barcha mumkin bo'lgan foyda keltirishi mumkinligiga ishonitira olishi kerak.

Shifokor va o'qituvchi-defektolog ijtimoiy ta'minot muassasalari, bemor yashaydigan hudud jamoatchiligi, bemorlarni ish bilan ta'minlashi mumkin bo'lgan korxonalar ma'muriyati bilan yaqin aloqada bo'lishi kerak. Harakat faoliyatlari va nutqida yengil nuqsonlari bo'lgan ko'plab bemorlar o'z qobilyatidan kelib chiqqan holda mehnat qilishi mumkin.

Bemorning ijtimoiy moslashuvi, abilitatsiyasi va rehabilitatsiyasi bir necha jihatlariga ega.

Birinchidan, bemorning nuqsonini tuzatishni shunday holatga keltirish kerakki, uning vosita, aqliy yoki nutq qobiliyati unga oilada, ta'limda va boshqa muhitda mustaqil ravishda xizmat qilish imkonini beradi.

Ikkinchidan, bemorda o'z kuchiga, mehnat qila olishiga, jamiyatga foydali inson bo'la olishiga ishonch hosil qilishi kerak.

Uchinchidan, bemorni u yoki bu mumkin bo'lgan ishni bajarishga, uni kasbiy yo'naltirishga, ushbu kasbni egallashga yordam berishga majbur qilish kerak.

Bemorlarning kasbiy yo'nalishi, albatta, shifokor va o'qituvchi-defektologning juda muhim vazifasi bo'lib, u bemorning jismoniy, aqliy va nutq imkoniyatlarini aniqlashi kerak, keyin esa qaysi turdagi ishlarni bajarish uchun eng mos kelishini hal qiladi. Bemorning o'zi istaklari va intilishlarini hisobga olish kerak.

To'rtinchidan, bemorni bevosita ish bilan ta'minlash kerak. Bu masalani ijtimoiy ta'minot hamda viloyat jamoatchiligi, korxonalar bilan birgalikda hal etish maqsadga muvofiqdir.

Bemorni uyda, ta'limda yoki boshqa jamoada nazoratsiz qoldira olmaysiz. Vaqti-vaqti bilan bemor bilan uchrashish, uning ehtiyojlarini, tashvishlarini bilish, maslahat va ish bilan har tomonlama yordam berish kerak. Shuningdek, davolanish jarayonida (kasalxonada yoki uyda) olingan ijobiy natijalarni mustahkamlash, nuqsonlarni tuzatish va shu uchun bemorni vaqti-vaqti bilan tibbiy muassasaga joylashtirish kerak.

Adabiyotlar:

1. Ляпидевский С.С. Невропатология. Естественно-научные основы специальной педагогики: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. В.И. Селиверстова - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. — 384 с. — (Коррекционная педагогика)
2. Бадалян Л.О. Неврология Естественно -научные основы специальной педагогики: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений Изд- МЕД-информ Россия Год издания: 2021
3. Кошелева Л.Н. Социально-педагогическая адаптация детей с ограниченными возможностями. Дисс. ... канд. пед. наук. - Сургут, 1998.
4. В. А. Клименко, А. С. Сивоплюас-Романова, Я. В. Карпушенко, О. С. Лупалцова Уход за больными (в педиатрии) : учеб. пособие / В. А. Клименко, Г. С. Сивоплюас-Романова, Я. В. Карпушенко, О. С. Лупалцова. – Х. : ХНМУ, 2017.
5. Уход за больным ребенком : учебно-методическое пособие для студентов педиатрического факультета / Н.С. Парамонова [и др.] ; под ред. Н.С. Парамоновой. – Гродно : ГрГМУ, 2010.
6. Учебно-методическое пособие по дисциплине «Формирование здорового образа жизни у детей» для обучающихся по специальности Педиатрия / Файзуллина Р.А, Самороднова Е.А. и др. // под общ. ред. профессора Р.А Файзуллиной. – Казань: КГМУ, 2019.
7. Мудрик А.В Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов. Под ред. В.А.Сластенина. - 3-е изд., испр. и доп. - М.: Издательский центр «Академия», 2000. - 200 с.